

Vstoupili jsme do období rozvinuté výstavby socialismu. Úspěchy, kterých dosahujeme ve všech úsecích společenské praxe, tedy i ve výchově nové generace, přibližují nás stále rychleji ke komunismu. Přesto se však u malé části našich dětí a mládeže vyskytují takové nežádoucí projevy chování, jako vzdorovitost, aštalnost, lhaní, krádeže, nepřízpůsobivost požadavkům školy, negativní zjevy související s pohlavním dospíváním apod. Vyskytují se i toulavost a zločinnost u mladistvých.

V dřívějších letech někteří pracovníci v oblasti výchovy vycházeli sice ze správného poznatku, že velké změny v hospodářské základně jsou provázány určitými zjevy v oblasti společenských vztahů, které mohou mít v některých případech na mládež negativní vliv, ale vyvozovali z toho nesprávný závěr, že s odstraněním společenských antagonismů budou u dětí a mládeže samočinně odstraněny i zmíněné závažné poruchy v osobním vývoji. Tito pracovníci nemysleli na to, že ve společnosti budou přetrvávat ještě rozpory neantagonistické, které se budou i nadále podílet na vývoji poruch dětského chování.

Poruchy nejsou vyvolávány stejnými příčinami. Hlavní příčina však tkví v nevhodném působení prostředí, kterému se dítě nedokonalé přizpůsobuje tím způsobem, že dochází k poruše jeho normálního osobnostního vývoje. Takové přizpůsobení se pak projevuje nedostatečnou výkonností některé duševní funkce (zapomnětlivost, roztržitost) nebo tím, že se nevytvoří žádoucí charakterové rysy (např. nedostatek smyslu pro kolektiv, pro odpovědnost, pro čest). Na druhé straně mohou se vytvořit nevhodné vlastnosti (např. domýšlivost, krutost, lhavost, krádež, tréma, podvádění, podlézavost, tvrdohlavost, vzdorovitost, nesmírná citlivost, háklivost apod.). dítě je citově nezrálé a podobně.

Těto nedostatečnosti některých duševních funkcí nebo znaku osobnosti jako celku říká psychologie deficience. Znamená chybu, nedostatek v rozvoji osobnosti, který je v rozporu s cílem komunistické výchovy.

Současná škola přejtímá v daleko větší míře náročně výchovně školy. Ty samozřejmě není možno plnit starými metodami a bez kvalitativní přestavby celého výchovného systému. Dnes již nevystačíme pouze s empirickými pedagogickými poznatky jednotlivců, protože jednak nepostihují všechny zákonitosti a jednak je nelze zobecnit, aby se mohly stát východiskem pro řešení individuálních případů. Přitom musíme však přisoudit (hovorní o tom i soudruh Jiří Hendrych) větší význam individuálnímu výchovnému přístupu k dítěti, než jsme to činili dosud.

Z hlediska současného stavu vědeckého poznání je nutno, aby se výchova a výuka opírala o konkrétní vědecké poznatky. I když naše škola v převážné míře tento požadavek plní, přesto se v praxi setkáváme s řadou konkrétních výchovných obtíží, které se svou povahou vymyčají účinných výchovných prostředků, které může škola v daném případě uplatnit.

V čem je příčina, že u některých případů

selhává všechna dobře míněná snaha a značné úsilí učitele, pedagogického sboru školy, rodičovského sdružení, orgánu péče o mládež i školního lékaře? Základní příčina je v povaze těchto případů, které vyžadují komplexní přístup. Dále pak i v tom, že žádoucí z uvedených činitelů nebyla v předchozí odborné přípravě dána příležitost osvojit si vědecky podložený komplexní pohled na dítě působící výchovné obtíže, žádný z těchto činitelů si nemohl v systému své odborné přípravy vytvořit schopnost organizovat komplexní přístup k poznání dítěte, analyzovat soubor všech dílčích poznatků

nepohled odpovědi snadná. Řeknou, že pedagog. Ale jaký to má být pedagog, víme-li, že učitel ani vychovatel nemá v tomto směru ve svém předchozím vzdělání dostatečnou odbornou přípravu? Kdo to vlastně je pedagog? Na tyto otázky dostaneme jasou odpověď jen tehdy, vyjdeme-li z marxistického pojetí procesu výchovy.

Podle tohoto pojetí se na cestě k socialismu a komunismu stává výchova stále více záležitostí celé společnosti, mění se v široký společenský proces. V některých člancích v Tvorbě se už upozorňovalo na to, že v souvislosti s tím není možno nepřehodnotit celý dosavadní obsah a předstát pedagogiky jako vědy. Vzniká potřeba i nověji vymezit termín pedagog, který dnes označuje velmi nepřesně vymezený pojem.

PROČ VÝCHOVNĚ PSYCHOLOGICKÉ PORADNY...

Dr. BOLESLAV BARTA

získaných o dítěti, odhalit skutečné etiogenetické činitele, stanovit formu reedukčního procesu a uskutečnit jej.

Jaké případy máme na mysli?

Jsou to například vážné poruchy chování podmíněné chybně naučenými (na normálním organickém základě) vědomostmi, dovednostmi a návyky (aktivně deficilní typ, pasivně deficilní typ, morálně deficilní typ, sociálně deficilní typ, učebně deficilní typ, kognitivně deficilní typ) nebo motorickoinstabilní děti, děti s neurotickými monosymptomy, poruchy chování navozené sociálně na původně patologickém organickém základě, vadné přizpůsobení k povolání atd.

K řešení takových problémů nestačí opatření represivní ani prostě opatření organizační, ani pouhé poradenství běžného typu. Tu je třeba vyjít z vědeckého psychologického rozboru osobnosti dítěte, který se musí opírat o podrobné znalosti sociálních determinant, jež na dítě působily, a o dokonalé poznání jeho zdravotního stavu zjištěného pediatricky, neurologicky a psychiatricky. Na základě psychologického vyšetření, které je základním článkem poznání dítěte, a na základě poznatků získaných širokým okruhem pracovníků (lékaři, učitel, rodiči, orgánem péče o mládež, mládežnickými organizacemi) by bylo možno teprve odhalit příčinné souvislosti poruchy chování, určit její typ a stupeň.

Již v procesu tohoto poznávání by se započalo s navozením dlouhodobého reedukčního procesu (úprava exogenních vlivů, odučování při využití podmíňovacích mechanismů v různých formách atd.), který by se rozvíjel v programově řízený proces začleňování dítěte do normálních společenských vztahů. Jde o navození široké společenské akce ve prospěch problémového dítěte.

Naskytá se otázka, kdo má být při tom řídicím činitelem? Pro mnohé pracovníky je

tit celý dosavadní obsah a předstát pedagogiky jako vědy. Vzniká potřeba i nověji vymezit termín pedagog, který dnes označuje velmi nepřesně vymezený pojem.

Vždyť dnes pedagogem, tj. člověkem, jenž vychovává, je učitel nebo vychovatel; pedagogy jsou však i rodiče, pionýři vedoucí, pedagogem je v jistém smyslu i politický pracovník strany, kolektiv brigády socialistické práce, mnohdy lékař atd. Každý z nich je účasten na pedagogickém procesu svým zvláštním způsobem. Profese jako kritérium pedagogické činnosti není tedy dostatečným měřítkem pro to, kdo pedagogem je a kdo jím není. Situace není dokonce jednoznačná ani u pracovníků, kteří se pedagogického procesu účastní profesionálně. Víme, že jsou to pracovníci, kteří mají různá povolání. Jde například o učitele, vychovatele, defektologa, pěstounku v jeslích a dětskou zdravotní sestru v kojeneckém ústavě.

Vezmeme-li samotnou kategorii učitelského povolání, tu vidíme, jak je složitá otázka profesionální kvalifikace pro účast na pedagogickém procesu. Tak máme kategorii učitelů mateřských škol a kategorii učitelů všeobecně vzdělávacích škol I. cyklu, v jejichž odborné přípravě ještě převažuje zřetel výchovný nebo je alespoň v rovnováze se zřetel didaktický. Nicméně je zaměřen poměrně úzce jak pokud jde o věk dítěte, tak pokud jde o šíři výchovné problematiky. Avšak už kategorie učitelů všeobecně vzdělávacích škol II. cyklu a škol odborných se ve své odborné přípravě stává především vysokoškolsky vzdělanými odborníky například pro matematiku, biologii, chemii, fyziku, strojnictví, jazykovědu atd. Studium těchto oborů je již časově tak náročně (obvykle se studují současně dva obory), že z vlastní pedagogické přípravy mohou absolvovat tito lidé na vysoké škole jen minimum, a i to je především zaměřeno na teorii a praxi techniky vyučování předmetu, který studují. Kategorie vysokoškolské

ských učitelů již představuje specialisty vysokého stupně pro různé vědní obory, přičemž většina z nich nemá ve své předchozí přípravě zahrnutu přípravu pedagogickou.

Už tento stručný přehled různých typů pedagogů ukazuje, že je zapotřebí pojem pedagoga vymezit tak, aby všechny tyto typy v sobě zahrnoval. V tomto smyslu znamená tedy termín pedagog člověka, který se prakticky a soustavně podílí na výuce a výchově členů společnosti. Jaké podmínky musí tedy splňovat pracovník, který by měl být hlavním činitelem celého procesu reedukace problémového dítěte? Mechanismus nežádoucí-

otázky

a

názory

ho chování problémového dítěte spočívá v jeho psychické struktuře. Přesné poznání tohoto mechanismu je záležitostí psychologická a je hlavním předpokladem k tomu, aby bylo dosaženo účinné nápravy. Poznání mechanismu nežádoucího chování však nelze izolovat od poznání podmínek a příčin jeho vzniku a vývoje. Poněvadž socialistická společnost odstranila antagonistické třídní rozpory, jsou těmito podmínkami a příčinami především činitele psychologičtí a sociálně psychologičtí (např. vlastnosti psychologických procesů dítěte, složky jeho osobnosti, mezilidské vztahy v rodině a v nejbližším okolí dítěte, vztah mezi rodinou a školou, typ osobnosti rodičů, materiální a kulturní úroveň rodiny atd.). Zde již do práce ryze psychologické zasahují i prvky práce sociální, které vyžadují od příslušného pracovníka kromě psychologického vzdělání i hluboké vzdělání z oblasti sociálně ekonomické.

Problémové dítě je v rozporu s našim výchovným cílem. Jestliže se nám však objevuje ve výchovném procesu jako jeho nepodařený výtvar, pak je zřejmé, že jen zase ve výchovném procesu může být opět postaveno na roveň většině ostatních dětí, které se vyvíjejí ve shodě s výchovným cílem. Musí tedy pracovník, o němž uvažujeme, znát také podstatu školní i mimoškolní výchovy, musí být seznámen s výchovnou stránkou činnosti všech typů pedagogů, o nichž byla řeč výše. Musí sám být pedagogem v tom smyslu, že se bude svým přímým osobním působením podílet na převýchově tohoto dítěte. Protože často bude muset spolupracovat s lékařem, mnohdy bude muset působit na dítě, které přestalo nemoc, nemůže se takový pracovník obejít bez určitých vědomostí z lékařství.

Naskytá se otázka, kde nyní vzít takového pracovníka, který by splňoval všechny uvedené podmínky? Odpověď není tak těžká.

(Pokračování příště)

O výtvarném kroužku benešovských pionýrů, o jejich rádcích a vedoucím akademickém malíři Vladku Antuškově jsme v Tvorbě nedávno psali. Přitom jsme se zmínili o jejich dalších plánech a nových tvůrčích tématech. Nyní je máme před sebou. Probíráme v redakci jeden výtvar mladých tvůrců za druhým a nevíme, pro který se rozhodnout, který vlastně uveřejnit. Benešovští pionýři nakreslili, vyřezali do linolea a vytiskli celý seriál kreseb, který poslali dětem do celého světa. Je to jejich mírová výzva pro rok 1962. Jak si ti devítiletí, desítiletí, jedenáctiletí představují mír? Jeden jako bafající traktor, druhý jako rozkvetlou růži, třetí jako raketu v mezihvězdném prostoru, čtvrtý jako maminku s taťkám za kočárkem. Šťastná to země, kde děti vidí takto svět kolem sebe i jeho blízkou a dalekou budoucnost.

JIRÍ MAREŠ, 9 LET

